

บทนำ

เนื่องจากในปัจจุบันมีผู้นำศัพท์ “เซอร์เรียลลิสม์” หรือ “เซอร์” มาใช้กันอย่างแพร่หลายในวงการศิลปะและวรรณกรรมไทย แต่ยังไม่มีความชัดเจนว่าวิจัยด้านนี้มีมาก่อน เท่าที่มีอยู่ได้แก่ บทความและข้อเขียนสั้น ๆ เกี่ยวกับเซอร์เรียลลิสม์และศิลปินเซอร์เรียลลิสต์บางคน หรือหนังสือประวัติศาสตร์ศิลปะที่กล่าวถึงเซอร์เรียลลิสม์โดยสังเขป ซึ่งให้นิยามคร่าว ๆ ประกอบด้วยผลงานทัศนศิลป์และ/หรือมีการเชื่อมโยงเซอร์เรียลลิสม์เข้ากับผลงานศิลปะวรรณกรรมทั้งอดีตและปัจจุบันอยู่บ้าง แต่ก็ยังไม่ทำให้เห็นภาพรวมที่ชัดเจน ในฐานะที่เป็นผู้สอนวิชาวรรณกรรมฝรั่งเศสร่วมสมัยให้แก่แก่นักศึกษาในมหาวิทยาลัยที่เน้นการเรียนการสอนด้านศิลปะเป็นหลัก เห็นว่าสิ่งที่ควรทำก็คือชำระสะสางความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดทางศิลปะและวรรณกรรมเซอร์เรียลลิสต์ ซึ่งเป็นหนึ่งในกระแสวัฒนธรรมตะวันตกที่ไทยรับมาใช้ ให้เป็นที่เข้าใจตรงกันเสียขั้นหนึ่งก่อน เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับวิเคราะห์เปรียบเทียบผลงานของศิลปินและนักเขียนไทยที่อาศัยแนวทางดังกล่าวเป็นจุดกำเนิดของความบังเอิญ และหลังจากที่ได้ทำวิจัยเรื่อง การตีความความเป็นจริงในกวีนิพนธ์และจิตรกรรมเซอร์เรียลลิสต์ในฝรั่งเศส ค.ศ. 1919–1969 แล้ว ผู้วิจัยจึงเห็นว่าน่าจะมีการศึกษาต่อไปถึงอิทธิพลของเซอร์เรียลลิสม์ต้นตำรับที่มีต่อศิลปินและนักเขียนไทยร่วมสมัย เพื่อให้เห็นภาพรวมของพัฒนาการในการสร้างสรรค์อย่างชัดเจนที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาว่า เซอร์เรียลลิสม์ต้นแบบ (ในฝรั่งเศส) มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ศิลปะวรรณกรรมไทยร่วมสมัยหรือไม่ หากมี มีมากน้อยเพียงไร และผู้รับได้นำแรงกระตุ้นที่ได้จากแนวโน้มสากลแนวนี้มาใช้สร้างสรรค์ผลงานและพัฒนาเอกลักษณ์ของตนเองอย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

โดยเหตุที่กลุ่มเซอร์เรียลลิสต์ให้ความสำคัญอย่างสูงแก่กวีนิพนธ์และจิตรกรรมในฐานะที่เป็น “กิจกรรมอันประเสริฐของจิต” ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาจิตรกรรมและวรรณกรรมร่วมสมัยของไทย ในช่วง 2 ทศวรรษ คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2507 ถึง 2527 อันเป็นช่วงที่แนวโน้มเซอร์เรียลลิสม์ปรากฏชัด และมีปริมาณมากอย่างน่าสังเกต ทั้งนี้โดยเลือกเอาเฉพาะที่มีนัยสำคัญต่อการวิจัย อย่างไรก็ตาม ในส่วนวรรณกรรมนั้น ข้อที่น่าสังเกตก็คือฐานข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเรื่องสั้นและบทละคร และในส่วนจิตรกรรม ผู้วิจัยได้รวมภาพวาดเส้นและภาพพิมพ์ที่มีตัวบ่งชี้แนวโน้มเด่นชัดเข้ามาศึกษาด้วย อนึ่ง ผลงานที่อยู่ในช่วงคาบเกี่ยว (เริ่มต้นในปี 2527 และเสร็จไม่เกิน 2528) หากมีนัยสำคัญก็จะนำมาร่วมศึกษาด้วยเช่นกัน

วิธีดำเนินการค้นคว้าและวิจัย

งานวิจัยนี้ส่วนหนึ่งอาศัยข้อมูลเอกสาร สิ่งพิมพ์ ทั้งระดับปฐมภูมิและทุติยภูมิ ได้แก่ ผลงานของนักเขียน บทความ ข้อเขียนของนักวิชาการและผู้รู้ในวงการศิลปะและวรรณกรรม บทสัมภาษณ์ที่เผยแพร่ในวารสารต่าง ๆ วิทยานิพนธ์ หนังสือ และงานวิจารณ์ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในภาษาไทย อังกฤษ และฝรั่งเศส นอกจากนี้ ผู้วิจัยก็ได้ศึกษาผลงานของศิลปินทั้งที่เป็นภาพจริง และ/หรือภาพจำลอง (reproductions) เช่นในรูปของภาพสไลด์ ภาพถ่าย ภาพโพลีกราฟต์ ตลอดจนภาพในสูจิบัตร การแสดงศิลปกรรมและหนังสือศิลปะ อนึ่ง เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วน ผู้วิจัยได้ออกเยี่ยมชมสถานที่ทำงานของศิลปินและนักเขียนทั้งในกรุงเทพและต่างจังหวัด เพื่อสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นรายบุคคล ในกรณีที่ศิลปินอยู่ต่างประเทศก็ได้ส่งแบบสอบถามไปทางไปรษณีย์ด้วย

หลังจากที่ได้بابันแสวงหาข้อมูลจนได้ตามต้องการแล้ว ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบหาตัวบ่งชี้ที่แสดงความพ้องและความต่างจากแนวโน้มเซอร์เรียลลิสม์ที่ปรากฏในศิลปะและวรรณกรรมไทยในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา เพื่อทำตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยอาศัยหลักการของนักวิชาการด้านวรรณคดีเปรียบเทียบเป็นแนวทางโดยเฉพาะ Calvin S. Brown ผู้เสนอข้อคิดไว้ว่า :

“ศิลปะทุกสาขามีลักษณะคล้ายคลึงกัน และสร้างสรรค์ขึ้นมาจากจิตวิญญาณที่มีลักษณะร่วมกัน แม้จะต่างกันด้วย กลวิธีและวัตถุที่ใช้เป็นสื่อก็สามารถให้อิทธิพลต่อกันและกันได้เสมอ”

(Comparative Literature accepts the fact that all the fine arts are similar activities, despite their differing media and techniques, and that there are not only parallels between them induced by the general spirit of differing areas, but there are frequently direct influences of one art on another)

(อ้างตาม U.Weisstein. "The Mutual Illumination of the Arts" in **Comparative Literature and Literary Theory**, 1973 : 150)

นอกจากนี้ยังได้ศึกษาแนวคิดของนักประวัติศาสตร์ศิลป์และนักวิจารณ์ศิลปะ ประกอบอีกด้วย

ในส่วนที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์ผลงานทั้งด้านจิตรกรรมและวรรณกรรม ผู้วิจัยได้รับความร่วมมือจากนักวิชาการในแต่ละสาขา และเมื่อถึงขั้นนำเสนอผลการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีเขียนเรียบเรียงประกอบตาราง เพื่อแยกประเภทและจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล ให้เห็นเด่นชัด ง่ายต่อการทำความเข้าใจ ที่สำคัญได้จัดให้มีภาพประกอบสอดแทรกอยู่ตามลำดับเนื้อความด้วย ทั้งที่เป็นภาพผลงานของศิลปิน (และนักเขียน)ไทย กับภาพอ้างอิงที่มีตัวบ่งชี้ว่าเป็นต้นเค้าของแรงบันดาลใจ ซึ่งได้แก่ผลงานของศิลปินกลุ่มเซอร์เรียลิสต์และศิลปินที่กลุ่มยอมรับ

เนื่องจากงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาเรื่องการรับแรงกระตุ้นที่ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ ไม่นับเรื่องการประเมินคุณค่าทางสุนทรียะ และเนื่องจาก มีผลงานทั้งของศิลปินไทยและเทศจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงกำหนดรหัสไว้เพื่อสะดวกแก่การอ้างอิง อนึ่ง ภาพที่นำมาวิเคราะห์และอ้างอิงนั้น บางภาพไม่สามารถหาข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับขนาดและเทคนิคได้ จึงต้องระบุไว้เพียงชื่อและปีที่สร้างสรรค์ (เท่าที่หาได้) เท่านั้น และที่สำคัญ บางภาพหาต้นแบบไม่ได้ต้องถ่ายสำเนาจากอัลบั้ม โปสเตอร์การ์ด หรือหนังสือที่อยู่ในสภาพไม่สมบูรณ์ คุณภาพของสำเนาจึงอาจไม่ดีเท่าที่ควร แต่ถึงอย่างไรก็ยังพอเห็นเค้าหรือร่องรอยที่จะนำมาศึกษาได้

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ผู้วิจัยคาดหวังงานวิจัยเรื่องนี้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเกี่ยวกับแนวโน้มและพัฒนาการของศิลปะและวรรณกรรมไทยร่วมสมัยกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเมื่อได้รับแรงกระตุ้นจากต่างวัฒนธรรมแล้วก็สามารถประสานเอกลักษณ์ไทยเข้ากับลักษณะสากลจนเกิดลักษณะเด่นเฉพาะขึ้นมาได้ และหวังว่าเมื่องานวิจัยนี้ได้รับการจัดพิมพ์เผยแพร่ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษาและผู้สนใจศิลปวรรณกรรมโดยทั่วไป

นิยามศัพท์ที่ใช้การวิจัย

คำว่า “แนวเซอร์เรียลิสต์” ในงานวิจัยนี้ หมายถึง มีลักษณะ เค้า ร่องรอย หรือตัวบ่งชี้ (indicators) ที่ชวนให้คิดว่าน่าจะได้รับแรงบันดาลใจทางเทคนิค กลวิธี แนวคิด และ / หรือเนื้อหา จากผลงานของศิลปินและกวีกลุ่มเซอร์เรียลิสต์ที่ André Breton เป็นหัวหน้า หรือผลงานที่กลุ่มนี้ยกย่องยอมรับว่ามีคุณสมบัติเป็นเซอร์เรียลิสต์เท่านั้น นิยามต่าง ๆ เกี่ยวกับเซอร์เรียลิสต์ใช้ตามที่ได้ค้นคว้าประมวลไว้ในรายงานการวิจัยเรื่อง การตีความความเป็นจริงในกวีนิพนธ์และจิตรกรรมเซอร์เรียลิสต์ ในฝรั่งเศส ค. ศ.1919-1969 ซึ่งได้พิมพ์เผยแพร่แล้ว และจะกล่าวถึงในที่นี้อย่างสั้น ๆ ว่า วิจัย 1